

Inzicht in dakloosheid

Een onderzoek naar daklozen 2009-2016

Op verzoek van het ministerie van Volksgezondheid Welzijn en Sport

Moniek Coumans

Koos Arts

Carin Reep

Hans Schmeets

December 2018

Inhoud

1. Inleiding	3
2. Methode en bronnen	5
2.1 Definities	5
2.2 Onderzoekspopulatie	5
2.3 Representativiteit	7
2.4 Analyse en relevante indicatoren	10
3. Resultaten	13
3.1 Kenmerken en ontwikkelingen geregistreerde daklozen 2009-2016	13
3.1.1 Achtergrondkenmerken	13
3.1.2 Sociaaleconomische categorie en inkomen	15
3.1.3 Schulden	19
3.1.4 Duur van de dakloosheid/voorkomen op registraties	19
3.1.5 Kenmerken nieuwe instroom daklozen	21
3.2 Voorgeschiedenis nieuw ingestroomde daklozen op de registers	23
3.2.1 Sociaaleconomische categorie en inkomen	23
3.2.2 Life events	25
3.3 Nieuwe daklozen?	28
4. Samenvatting en conclusies	29
Referenties	32
Bijlage 1	33

1. Inleiding

In deze rapportage wordt verslag gedaan van de bevindingen van het project “Inzicht in dakloosheid”. In het Regeerakkoord ‘Vertrouwen in de toekomst’ wordt gewezen op het belang van meer informatie over het profiel van daklozen. Om beleid gericht in te kunnen zetten en verschillende vormen van zorg en ondersteuning beter op elkaar aan te laten sluiten, is het van belang dat meer informatie beschikbaar komt over specifieke groepen daklozen en hun achtergronden.

Over de omvang van de populatie daklozen in Nederland is de afgelopen jaren regelmatig gepubliceerd (CBS, 2009, 2012; 2015; 2016a; 2016b; Coumans, et al., 2010; Coumans et al., 2013). Het ging daarbij om schattingen van het aantal feitelijk daklozen, waarbij een onbekend deel van de daklozen werd bij-geschat. Ook werd daarbij gekeken naar de samenstelling van de populatie daklozen: de leeftijdsverdeling, man/vrouw verhouding, migratieachtergrond en verblijf in een van de vier grote steden of daarbuiten. Echter, vanuit beleidsoogpunt, is meer gedetailleerde informatie nodig.

Er zijn drie terreinen waarop het inzicht in dakloosheid vergroot kan worden. Allereerst door uitbreiding van cijfers over de samenstelling van de daklozen zoals het opleidingsniveau, de compositie van het huishouden en de burgerlijke staat, de inkomensbron en het inkomen. Door deze profielen over een bepaalde periode te volgen, wordt duidelijk welke veranderingen hebben plaatsgevonden in de samenstelling van de groep daklozen in Nederland. Het tweede onderzoeksterrein is het in kaart brengen van de geschiedenis van de daklozen. Met informatie over wat er vooraf is gegaan aan het moment dat men dakloos raakte, of als dusdanig in de registraties geïdentificeerd werd, zal het inzicht in (de problematiek van) deze gemarginaliseerde groep mensen vergroten. Dit zal aanvullende aangrijpingspunten bieden voor beleid. In het verleden zijn in Nederland enkele waardevolle, kwalitatieve (volg-) studies uitgevoerd naar de achtergrond van daklozen en hun leven op straat. Uit een van de meest recente studies (Van Doorn, 2002) blijkt dat het bij het merendeel van de daklozen gaat om een jarenlange opeenstapeling van problemen vooraf. Het aandeel daklozen dat tot kort voor de dakloosheid een regulier bestaan leidde met een baan en een gezinsleven is maar klein. Tot op heden ontbreekt echter cijfermatige informatie over de voorgeschiedenis van de daklozen op nationaal niveau. Het gaat daarbij niet alleen om een kwantificering van bepaalde aspecten op zich, maar ook van de combinatie van deze aspecten, zoals inkomens- en psychiatrische problematiek.

Een derde aspect waar meer inzicht over wenselijk is, is of er in de loop van de jaren sprake is van nieuwe specifieke groepen daklozen. Zo kwamen er gedurende de crisisjaren steeds meer signalen van gemeenten en opvanginstellingen over een toename van daklozen die door een combinatie van diverse factoren op straat waren beland, maar bij wie daarnaast géén sprake was van ernstige psychiatrische problematiek of verslaving (Trimbos, 2015). In 2013 signaleerde 71 procent van de centrumgemeenten een dergelijke toename. Dit werden de “nieuwe daklozen” of “economisch daklozen” genoemd. Daarnaast waren er in de vier grote steden geluiden dat het aantal zogenoemde “vermijdbare” daklozen toe zou nemen als gevolg van de invoering van de voordeurdelersnorm in juli 2015 (Bommeljé, 2015/2016). Ook daarbij ging het om daklozen zonder verslavings- of psychiatrische problematiek, die in principe zelfredzaam zijn, maar door strenger beleid op straat zijn komen te staan. Een voorbeeld is dat steeds meer volwassen kinderen niet langer in kunnen wonen bij hun bijstandsafhankelijke ouders, omdat deze dan gekort worden op hun uitkering. Hoewel uit de omvangsschatting van 2016 inderdaad een relatief sterke toename van de jongste categorie daklozen

bleek, was niet duidelijk of het daarbij ging om een relatief zelfredzame groep zonder “typische” daklozenproblematiek, zoals psychiatrische problemen en/of psychiatrische problematiek. Een laatste categorie daklozen waarvan het de vraag is of deze toe is genomen, betreft de complete gezinnen die, op straat belanden.

Dit onderzoek richt zich op het verkrijgen van meer inzicht in de populatie daklozen in Nederland en ontwikkelingen daarin over tijd waaronder ook identificatie van eventueel specifieke nieuwe groepen daklozen. De volgende onderzoeksvragen zijn daarbij vastgesteld:

1. Wat is de samenstelling en welke verschuivingen zijn er in de loop van de tijd opgetreden in bijvoorbeeld leefsituatie, inkomen, burgerlijke staat en psychische gezondheid en duur van de dakloosheid van de daklozen?
2. Hoe ziet de voorgeschiedenis van de geobserveerde populatie daklozen eruit naar leefsituatie, inkomensbron, burgerlijke staat en psychische gezondheid?
3. Zijn er naast bijvoorbeeld jongere daklozen en daklozen met een niet-westerse achtergrond nog andere (nieuwe) doelgroepen daklozen te identificeren binnen de reeds bekende populatie daklozen, zoals ‘economisch’ daklozen, of complete gezinnen?

Het onderzoek richt zich op de bij het CBS bekende groep daklozen, welke bij de eerder uitgevoerde omvangschattingen 2009 tot en met 2016 als dusdanig zijn geïdentificeerd. Van belang is om op te merken dat de resultaten betrekking hebben op de daklozen die zijn waargenomen in een drietal registers. Bij schattingen van de omvang van de totale populatie daklozen zijn deze geregistreerde daklozen als uitgangspunt gebruikt, maar werd daar een aantal bij-geschat. Ook de samenstelling van de groep daklozen werd weliswaar gebaseerd op de groep die geobserveerd werd in de registraties, maar werd uiteindelijk vastgesteld door het toepassen van een statistisch model. Dit betekent dat de uitspraken in onderhavige rapport uitsluitend betrekking hebben op de geregistreerde groep daklozen. Dit betreft in totaal 29 700 unieke daklozen in de periode 2009 tot en met 2016.

Dit rapport is als volgt opgebouwd. Allereerst wordt in hoofdstuk 2 ingegaan op de methode die voor de analyses is gebruikt, de afbakening en definiëring van de onderzoekspopulatie en de beschrijving van de gebruikte bronnen/registers. In hoofdstuk 3 worden per vraagstelling de resultaten gepresenteerd en in hoofdstuk 4 volgt een samenvatting met enkele conclusies.

2. Methode en bronnen

2.1 Definities

Dakloosheid

In dit onderzoek wordt, net als bij de eerdere omvangschattingen, uitgegaan van feitelijk daklozen. Deze populatie daklozen wordt in overeenstemming met de definitie van Wolf et al. (2002) als volgt gedefinieerd:

- personen die leven op straat of andere openbare ruimte, zonder vaste verblijfplaats;
- personen die kortdurend gebruik maken van de nachtopvang of laagdrempelige opvang; en
- personen zonder vaste verblijfplaats, die op niet-structurele basis bij familie of vrienden slapen en niet weten waar zij de volgende nacht zullen slapen.

Feitelijk daklozen onderscheiden zich van de zogenoemde residentieel daklozen. Residentieel daklozen staan ingeschreven in instellingen voor maatschappelijke opvang (Wolf et al., 2002; De Bruin et al., 2003). Bij feitelijk daklozen gaat het om personen die vooral op straat, openbare ruimtes of vrienden, familie en kennissen zijn aangewezen en geen garantie hebben op een slaapplek voor de komende nacht.

Het gaat daarbij om ingezetenen van Nederland; zij zijn op enig moment in Nederland geregistreerd (geweest) in de Basisregistratie Personen (BRP) en hebben een Burger Service Nummer (BSN). Dit betekent dat deze daklozen zogenoemd rechthebbend zijn in het kader van de Wet Maatschappelijke Opvang (WMO).

Nieuwe daklozen

Onder nieuwe daklozen worden de daklozen verstaan die zich melden bij de maatschappelijke opvang omdat zij door (een combinatie van) schulden, werkloosheid en/of hypotheeklast dakloos zijn geworden. Bij deze mensen is geen sprake van bijkomende OGGZ-problematiek, zoals ernstige psychiatrische problematiek of verslaving (Trimbosinstituut, 2015).

Binnen de categorie nieuwe daklozen kunnen de volgende specifieke types onderscheiden worden. Vermijdbare daklozen; dit betreft in principe zelfredzame mensen die dakloos zijn geworden door strenger (gemeentelijk) beleid (Bommeljé, 2015/2016).

Economisch daklozen: dat zijn daklozen die als gevolg van de economische crisis dakloos zijn geworden.

2.2 Onderzoekspopulatie

Het onderzoek richt zich op de bij het CBS bekende groep daklozen, welke bij de eerder uitgevoerde omvangschattingen 2009 tot en met 2016 als dusdanig zijn geïdentificeerd. Deze daklozen zijn in deze periode aangetroffen in een van de volgende drie registers:

- Een register met personen op opvangadressen: Een binnen CBS samengestelde lijst van personen die volgens de BRP verblijven bij dag- en nachtopvangvoorzieningen voor daklozen. Hiervoor is gebruik gemaakt van een lijst met opvanglocaties van de Federatie

Opvang (branchevereniging voor maatschappelijke opvang, vrouwenopvang en beschermd en begeleid wonen) en het Leger des Heils. Deze lijst is in 2016 door het CBS geüpdatet.

- WWB: Een binnen het CBS beschikbare lijst met personen die in het bijstandsregister stonden als personen zonder vaste verblijfsplaats, volgens het Besluit Adreslozen binnen de Wet Werk en Bijstand.
- LADIS: Een selectie van daklozen uit het Landelijk Alcohol en Drugs Informatie Systeem.

De gegevens uit deze registers zijn gekoppeld aan de BRP met een gepseudonimiseerde afgeleide van het BSN waardoor risico's op onthulling vermeden worden en daarmee geheimhouding gewaarborgd is. Als peildatum is daarbij steeds 1 januari van het desbetreffende jaar gehanteerd.

Tabel 2.2.1 Aantal daklozen per peilmoment totaal en per registratie, 2009-2016

Jaar registratie	Aantal daklozen	WWB	LADIS	Ingeschreven opvangadressen
2009	6000	3200	1500	2900
2010	7000	3500	1700	3100
2011	7200	3800	1600	2600
2012	6600	3500	1500	2700
2013	6900	3900	1500	2400
2014	7000	4300	1600	2200
2015	7200	4700	1500	2600
2016	7600	5200	1100	2900

Over de periode 2009 tot en met 2016 zijn in totaal 29 700 unieke daklozen geobserveerd.

Een aantal van deze daklozen kwam in meerdere jaren terug in de CBS-registers. In Tabel 2.2.2 is te zien dat het percentage dat overlapt over de jaren afneemt. Waar in 2010 nog ruim de helft van de daklozen uit 2009 terugkomt, is dat in 2016 gedaald tot ruim 11 procent.

Tabel 2.2.2 Overlap in percentages daklozen over de jaren 2009-2016

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
2009	100	52	37	28	22	18	16	11
2010		100	52	35	25	20	17	12
2011			100	47	31	24	21	14
2012				100	47	32	25	17
2013					100	46	32	21
2014						100	48	29
2015							100	43
2016								100

Bron: CBS/SSB/SIVZ

2.3 Representativiteit

Onderhavig onderzoek doet verslag over de daklozen die zijn waargenomen op de registers op de peildata van 2009 tot en met 2016. Echter, dit is een selectie van de totale populatie daklozen. In deze paragraaf wordt daarom ingegaan op de representativiteit van de geobserveerde daklozen ten opzichte van de totale geschatte populatie op een aantal kenmerken.

In Tabel 2.3.1 staat de verdeling van de totale geschatte populatie daklozen voor de jaren 2009-2016, zoals deze ook op CBS-Statline is gepubliceerd. Tabel 2.3.2 laat voor diezelfde periode de verdeling zien voor de daklozen die zijn waargenomen in de registers.

Tabel 2.3.1 Achtergrondkenmerken van de totaal geschatte populatie daklozen

Kenmerken	jaar							
	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
	x 1 000							
Totaal	17.8	23.3	24.4	27.3	24.8	26.9	31.0	30.5
	%							
Geslacht								
Man	80	76	81	82	81	80	82	79
Vrouw	20	24	19	18	19	20	18	21
Leeftijd op peilmoment								
18 t/m 29 jaar	22	26	26	23	29	25	27	41
30 t/m 49 jaar	57	54	54	55	52	53	53	43
50 t/m 64 jaar	21	20	19	22	19	22	20	16
Migratieachtergrond land								
Nederland	54	49	48	50	47	49	49	42
Overige westerse landen	9	11	11	11	10	10	8	10
Niet-westerse landen	36	40	41	40	43	41	43	49
Regio								
Vier grote gemeenten	37	40	40	45	40	39	41	43
Overige gemeenten	63	60	60	55	60	61	59	57

Bron: SVZ/CBS, SSB

Tabel 2.3.2. Achtergrondkenmerken van in registraties waargenomen daklozen, 2009-2016

Kenmerken	jaar							
	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
	x 1							
Totaal	6000	7000	7200	6600	6900	7000	7200	7600
	%							
Geslacht								
Man	85	86	86	85	85	85	84	84
Vrouw	15	14	14	15	15	15	16	16
Leeftijd op peilmoment								
18 t/m 29 jaar	17	20	20	20	21	22	21	24
30 t/m 49 jaar	63	60	60	58	57	56	55	53
50 t/m 64 jaar	20	20	20	22	22	23	24	23
Migratieachtergrond land								
Nederland	50	48	48	49	47	46	45	42
Overige westerse landen	11	11	10	10	10	10	10	10
Niet-westerse landen	39	42	42	41	43	44	45	48
Regio								
Vier grote gemeenten	37	37	36	36	39	41	43	45
Overige gemeenten	59	60	61	62	58	56	53	52
Onbekend	3	3	3	2	2	4	3	2

Bron: SVZ/CBS, SSB

Grofweg komt het patroon van de waargenomen daklozen naar achtergrondkenmerken overeen met dat van de totale geschatte populatie daklozen. Daarop zijn enkele uitzonderingen:

- Het aandeel vrouwen is bij de geregistreerde daklozen lager dan in de totale populatie. In 2010 is het verschil groter.
- In de populatie is er een zeer sterke stijging te zien van jongeren, van 22 procent in 2009 tot 41 procent in 2016. De stijging is de waargenomen groep daklozen veel geringer (van 17 tot 24 procent).
- Het aandeel personen met een Nederlandse achtergrond is in de selectie in 2009 en in 2015 wat lager ten opzichte van de groepen met een migratieachtergrond dan in de schatting.
- Het percentage dat verblijft in een van de G4 wijkt in de onderzoekspopulatie iets af van de schatting van de totale populatie. In 2012 is het aandeel in de G4 in de waargenomen groep daklozen lager dan in de schatting en in 2015 en iets minder in 2016 is het aandeel in de G4 in de geobserveerde groep daklozen in de registers juist wat lager dan in de totale geschatte populatie.

Het verschil tussen de stijging van het aandeel jongeren in de geschatte populatie daklozen in 2016, en de toename in de waargenomen onderzoeksgroep, kan mogelijk als volgt verklaard worden. De omvangschatting van de totale populatie daklozen is gebaseerd op overlap tussen de registers. Hoe lager deze overlap is, hoe hoger het aantal bij-geschatte aantal daklozen (Coumans et al., 2010; Coumans et al., 2013). Uit signalen van met name de grotere gemeenten blijkt dat jongeren zich bij hen melden om zich (als gevolg van de reeds genoemde voordeurdelersnorm) bij hun ouders uit te schrijven. Zij vragen wel vaak een postadres aan en een uitkering, maar maken niet meteen gebruik van de nachtopvang (Bommeljé, 2015/2016). Het vermoeden is dat zij doorgaans wel echt vertrekken uit het ouderlijk huis en vervolgens mogelijk overnachten bij vrienden of kennissen. Zij hebben derhalve geen vaste verblijfplaats meer. Doordat ze in dat geval maar op één van de drie CBS-registraties waargenomen worden, pakt de stijging van het aandeel in de schatting van de populatie voor deze groep hoger uit dan de stijging van hun aandeel in de waargenomen groep. Dit zou een verklaring bieden voor de geringere stijging van de jongeren in de registers ten opzichte van de daadwerkelijke jonge daklozen in de populatie.

Om meer zicht te krijgen op het mogelijke effect van de voordeurdelersnorm is een aanvullende analyse uitgevoerd. Aangezien de voordeurdelersnorm geldt voor personen vanaf 21 jaar is, in aanvulling op de bevindingen op basis van de 18 tot 30-jarigen, in deze nadere analyse een splitsing gemaakt voor de leeftijdsgroepen van 18 tot en met 20 jaar en vanaf 21 jaar tot 30 jaar. We zouden immers verwachten dat er vooral onder de groep van 21 tot 30 jaar een stijging is te zien. Het blijkt echter dat er in 2016 in de registers niet heel duidelijk en exclusief een toename is van de 21 tot 30-jarigen, maar dat er ook een toename is van de groep van 18 tot 20 jaar. Dit biedt geen aanvullende indicatie dat de toename van de jonge daklozen vooral is toe te schrijven aan de invoering van de voordeurdelersnorm. Nader onderzoek is nodig naar alternatieve verklaringen voor de groei van de groep jonge daklozen in de totale populatie. Hierbij valt bijvoorbeeld te denken aan een nadere analyse van de registraties waar jongeren van 21 tot 19 jaar over de jaren vooral op terugkomen.

Behoudens enkele uitzonderingen, leert de vergelijking tussen de daklozen op basis van de registers en op basis van de modelschattingen dat de daklozen in de registers een goede afspiegeling vormen van de daklozen in de omvangschattingen. Dit betekent dat de uitspraken op basis van de verdiepende analyses, waarbij ook bijvoorbeeld de geschiedenis van de daklozen wordt onderzocht, een goede indicatie zijn voor de totale groep daklozen. Of, anders gezegd: de uitspraken over de verdiepingen zijn op basis van de geregistreerde daklozen zijn waarschijnlijk sterk representatief voor de gehele groep daklozen.

2.4 Analyse en relevante indicatoren

Door gebruik te maken van beschikbare registers in het Sociaal Statistisch Bestand (SSB) van het CBS en indicatorensets wordt een totaalbeeld geschetst van de populatie daklozen in Nederland. Per onderzoeksvraag is een set van indicatoren en bijbehorende variabelen vastgesteld aan de hand waarvan een antwoord geformuleerd wordt. De waargenomen daklozen op de registraties zijn vervolgens verrijkt met deze gegevens. Hieronder wordt per onderzoeksvraag beschreven om welke indicatorensets en variabelen het gaat en welke analyses zijn uitgevoerd om de vraag te beantwoorden.

Samenstelling populatie en ontwikkelingen daarin

Voor de onderzoeksvraag naar de samenstelling van de groep daklozen en ontwikkelingen daarin zijn de gegevens van in de registraties bekende daklozen op peildatum 1 januari van de jaren 2009 tot en met 2016 gekoppeld aan de relevante kenmerken uit het Stelsel van Sociaal-Statistische Bestanden (SSB). Vervolgens is nagegaan of er over de jaren 2009 tot en met 2016 verschuivingen zijn opgetreden in de samenstelling van de totale groep daklozen op de peilmomenten. De volgende kenmerken zijn hiervoor gebruikt:

- Achtergrondkenmerken: leeftijd, geslacht, burgerlijke staat, migratieachtergrond, verblijfplaats;
- Onderwijsniveau: hoogst gevolgd, voor zover bekend;
- GGZ-problematiek recent (3 jaar voor instroom daklozenregistratie);

Voor een totaaloverzicht van indicatoren en variabelen, zie ook Tabel 2.4.1. Deze indicatoren zijn bepaald in overleg tussen het CBS en het ministerie van VWS.

Op dezelfde wijze is voor de nieuwe instroom daklozen op de gebruikte registraties vastgesteld hoe de samenstelling is naar bovengenoemde kenmerken. De kenmerken worden voor de nieuwe instroom per peilmoment weergegeven en voor het totaal.

Voor de bepaling van de nieuwe instroom is uitgegaan van de daklozen die op een peilmoment voor het eerst verschijnen in de gebruikte registraties (zie paragraaf 2.2 voor een beschrijving van de registraties). Omdat voor de daklozen in 2009 niet vastgesteld kan worden of zij al eerder op een van de registraties voorkomen, wordt de nieuwe instroom vanaf 2010 weergegeven.

Uit een nadere analyse bleek dat het voor de achtergrondkenmerken wezenlijk niet veel uitmaakt of uitgegaan wordt van de nieuwe instroom ten opzichte van meerdere voorgaande jaren (zoals in 2016), of slechts ten opzichte van het voorgaande jaar (zoals in 2010). Daarom mag verondersteld worden dat de groep nieuw geobserveerde daklozen vanaf 2010 een valide beeld verschaft van de nieuwe instroom vanaf dat jaar.

Er werden op deze manier van 2010 tot en met 2016 23 800 daklozen voor het eerst waargenomen in de registraties. Samen met de daklozen die in 2009 geregistreerd stonden zijn dit 29 700 daklozen.

Specifiek gericht op de duur van dakloosheid wordt nagegaan welk deel van de in de registraties waargenomen de daklozen in de onderzoeksperiode 2009-2016:

- langdurig dakloos is (bijvoorbeeld minstens drie jaar doorlopend),
- eenmalig, voor een kortere periode dakloos is, en

- welk deel in de onderzoeksperiode van 2009-2016 meerdere keren, maar niet opeenvolgende jaren (dus recidiverend) dakloos is?

Voor de volledigheid: de populatie die op deze wijze in kaart wordt gebracht bevat niet de volledige populatie daklozen in Nederland, maar alleen dat deel dat op het moment van de waarneming en dus op een van de peildata tussen 2009 tot en met 2016 geobserveerd werd in de registers.

Een andere kanttekening is dat het CBS gemeten heeft op peildatum 1 januari van desbetreffende verslagjaren, waardoor niet bekend is of deze daklozen in de tussenliggende periode van het desbetreffende jaar misschien in en uit de toestand van dakloosheid raakten. Ook worden er wellicht daklozen gemist omdat de periode van dakloosheid net tussen twee peildata inlag.

Tabel 2.4.1 Overzicht Indicatoren en variabelen

Demografische factoren	Geslacht
	Leeftijd
	Migratieachtergrond
	Burgerlijke staat
	Type huishouden (een persoons-/meerpersoonshuishouden)
	Aantal kinderen huishouden
Regionale factoren	Landsdeel
	G4
Opleiding	Hoogst gevolgde onderwijsniveau, voor zover beschikbaar
Life event	Scheiding (zie ook burgerlijke staat)
	Transitie van werk naar een situatie zonder werk (uitkeringssituatie/zonder inkomen)
	Scherpe inkomensdaling
GGZ-problematiek	Samengestelde variabele:
	Zorgkosten GGZ volgens ZVW
	Indicatie voor zorg in het kader van de Algemene wet Bijzonder Ziektekosten
	In LADIS geregistreerd als iemand met psychiatrische problematiek
Inkomen en sociaal economische status	Gemiddelde percentielscore inkomen
	Gemiddeld besteedbaar inkomen
	Hypotheekschuld en overige schulden
	Sociaaleconomische categorie in de maand van waarneming
	Sociaaleconomische categorie op jaarbasis
	Voornaamste inkomensbron huishouden

Voorgeschiedenis van de populatie daklozen

In dit onderzoek wordt ook teruggekeken in de tijd voorafgaand aan de dakloosheid. Voor de beantwoording van de vraag naar de voorgeschiedenis van daklozen wordt allereerst gekeken naar de volgende indicatoren:

- GGZ-problematiek in de 3 jaar voorafgaand aan de eerste instroom op de registers;
- Scheidingen in de 5 jaar voorafgaand aan de eerste keer waargenomen in de registraties en langer dan 5 jaar voor de instroom;
- Sociaaleconomische categorie 5 en 10 jaar voor de eerste instroom;
- Gemiddeld besteedbaar inkomen, percentielscore en voornaamste inkomstenbron van het huishouden in registratiejaar en 5 jaar daarvoor.

GGZ-problematiek en scheidingen kunnen geschaard worden onder de zogenoemde life events. Een life-event is een gebeurtenis die grote impact kan hebben op de levensomstandigheden van een persoon. Andere life-events, die hier gepresenteerd worden, zijn schuldenproblematiek en het verlies van werk. Opgemerkt moet worden dat gegevens over schulden maar zeer beperkt beschikbaar zijn. Creditcardschulden, betalingsachterstanden en huurschulden worden bijvoorbeeld niet geregistreerd, maar schulden bij de bank en de hypotheekschuld wel.

Het verlies van werk wordt hier uitgedrukt als het aandeel daklozen dat vijf jaar voor instroom werkzaam was en in het jaar van instroom niet meer. Ook is andersom nagegaan welk deel van de mensen in het jaar van instroom niet werkzaam was, maar vijf jaar daarvoor wel. Hoe lang terug wordt gekeken, is afhankelijk van de indicator en de beschikbaarheid daarvan in de registers. Zo kan voor de GGZ-problematiek vanaf 2012 drie jaar terug worden gekeken, vanwege de beschikbaarheid van de daarbij gebruikte variabele vanaf 2009. Voor de inkomensvariabelen en de sociaaleconomische categorie kan tot 10 jaar terug worden gekeken voor de eerste instroom in de registraties.

Nieuwe daklozen

Voor de identificatie van nieuwe daklozen zijn verschillende analyses uitgevoerd.

Om na te gaan of er complete gezinnen (ouder en een of meerdere kinderen) op straat zijn beland en als zodanig in de registraties terugkwamen, is nagegaan of ouders samen met hun kinderen op een adres voor laagdrempelige opvang stonden ingeschreven. Deze analyse kon alleen uitgevoerd worden voor de daklozen in het opvangadressen-register.

Om de “economisch daklozen” te identificeren zou het aandeel daklozen geïdentificeerd moeten worden waarbij voorafgaand aan de registratie als dakloze wel financiële problematiek speelde, maar geen sprake was van bijkomende andere life events (GGZ-problematiek). Deze analyse is door de beschikbaarheid en de aard van de gegevens slechts beperkt mogelijk. Bovendien moet rekening worden gehouden met het feit dat het met dit onderzoek niet mogelijk is om een causale relatie vast te stellen tussen financiële en sociaaleconomische problematiek enerzijds en dakloos geraken anderzijds.

3. Resultaten

3.1 Kenmerken en ontwikkelingen geregistreerde daklozen 2009-2016

3.1.1 Achtergrondkenmerken

In Tabel 3.1.1 wordt een aantal achtergrondkenmerken van de daklozen op de registraties weergegeven. Ter vergelijking is in Bijlage 1 een aantal achtergrondkenmerken voor de totale Nederlandse bevolking in dezelfde leeftijdsgroep (18 tot 65 jaar) voor dezelfde peilmomenten opgenomen.

Ten zien is dat mannen ten opzichte van de bevolking van Nederland (tussen 18 en 65 jaar), onder de daklozen oververtegenwoordigd zijn. Hetzelfde geldt voor mensen met een niet-westerse migratieachtergrond en personen tussen 30 en 49 jaar. Daarnaast blijkt ook dat het aandeel laagopgeleiden onder daklozen relatief hoog is ten opzichte van de totale bevolking van Nederland. Gemiddeld over de jaren in de periode 2009-2016 zijn twee van de drie daklozen laagopgeleid, terwijl dat in de totale bevolking in diezelfde periode gemiddeld zo'n 30 procent is. Het aandeel hoogopgeleiden is met 4 procent juist erg laag onder de daklozen.

Het overgrote merendeel (gemiddeld ongeveer 70 procent) van de daklozen is ongehuwd. Ruim een vijfde van de groep is gescheiden. Een veel lager aandeel, zo'n 5 a 6 procent, is (nog) gehuwd.

Mensen met een niet-westerse migratieachtergrond zijn ten slotte oververtegenwoordigd in de populatie daklozen. Dit ten koste van degenen met een Nederlandse achtergrond.

Als gekeken wordt naar ontwikkelingen in de verdeling naar achtergrondkenmerken over de jaren, blijkt de man/vrouw verhouding over de jaren nagenoeg stabiel. Deze is 85/15. Voor leeftijd blijkt, zoals reeds eerder geconstateerd, dat het aandeel jongeren in 2016 is gestegen. Dit hangt wellicht deels samen met de in 2015 geïntroduceerde voordeurdelersnorm. Opvallend is dat het aandeel daklozen in de leeftijd van 30 tot en met 49 jaar over de jaren is afgenomen met 10 procentpunt tot 53 procent in 2016.

Het aandeel laagopgeleiden is in 2009 met 72 procent relatief hoog. Dit neemt over de jaren wat af, maar blijft met 65 procent hoog. Het aandeel middelbaar opgeleiden neemt tussen 2009 en 2016 juist wat toe.

In de groep daklozen in de registraties is het aandeel ongehuwden over de jaren toegenomen, ten koste van het aandeel gescheidenen. Het aandeel dat (nog) gehuwd is, is nagenoeg gelijk gebleven over de jaren.

Conform de verwachting daarover verblijft een groot deel van de daklozen in West-Nederland. Dit aandeel is over de jaren toegenomen, van 55 procent in 2009 tot 65 procent in 2016. Het aandeel daklozen in de overige landsdelen is in dezelfde periode wat afgenomen.

Tabel 3.1.1 Achtergrondkenmerken van daklozen in de registraties op 1 januari, 2009-2016

Kenmerken	jaar							
	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Totaal	x 1 6000	7000	7200	6600	6900	7000	7200	7600
	%							
Geslacht								
Man	85	86	86	85	85	85	84	84
Vrouw	15	14	14	15	15	15	16	16
Leeftijd op peilmoment								
18 t/m 21 jaar	2	2	2	2	2	2	2	3
21 t/m 29 jaar	15	18	18	18	18	20	19	21
30 t/m 49 jaar	63	60	60	58	57	56	55	53
50 t/m 64 jaar	20	20	20	22	22	23	24	23
Burgerlijke staat								
Ongehuwd	69	70	70	71	73	74	74	75
Gehuwd	5	6	5	5	5	5	6	6
Verweduwd	0	0	0	0	1	1	1	0
Gescheiden	23	23	23	22	21	21	20	19
Onbekend	2	1	1	1	0	0	0	0
Migratieachtergrond land								
Nederland	50	48	48	49	47	46	45	42
Overige westerse landen	11	11	10	10	10	10	10	10
Niet-westerse landen	39	42	42	41	43	44	45	48
Migratieachtergrond generatie								
Eerste generatie migratieachtergrond	39	39	39	36	37	37	37	38
Tweede generatie migratieachtergrond	11	13	14	14	16	17	18	19
Opleidingsniveau								
Laag	72	70	69	68	67	66	66	65
Middelbaar	24	26	27	29	29	30	30	31
Hoog	4	4	4	4	4	4	4	4
Landsdeel								
Noord-Nederland	13	11	12	14	13	12	11	11
Oost-Nederland	17	19	19	18	18	16	14	14
West-Nederland	55	59	58	59	59	60	63	65
Zuid-Nederland	12	9	8	7	8	8	8	8
Onbekend	3	3	3	2	2	4	3	2
Regio								
Vier grote gemeenten	37	37	36	36	39	41	43	45
Overige gemeenten	59	60	61	62	58	56	53	52
Onbekend	3	3	3	2	2	4	3	2

Bron: SIVZ/CBS, SSB

3.1.2 Sociaaleconomische categorie en inkomen

Van de daklozen op de registraties heeft het merendeel in de maand van de registratie (januari van het desbetreffende jaar) een uitkering of helemaal geen inkomen volgens het inkomensregister. In 2009 is een tiende van de daklozen werkzaam en vanaf 2014 is dit afgenomen tot 4 a 5 procent (zie Tabel 3.1.2). Dit betekent dat het aandeel werkzame daklozen is gehalveerd. Dat gaat gepaard met een toename van het aandeel daklozen met een sociale voorziening van 72 procent in 2009 tot 82 procent in 2016, en een afname van de daklozen met 'een overige uitkering' van 9 naar 5 procent.

Aanvullende analyses (hier niet gepresenteerd) laten zien dat het aandeel werkende daklozen afneemt naarmate men vaker waargenomen wordt in de registraties.

Tabel 3.1.2 Sociaaleconomische categorie van geregistreerde daklozen in de maand januari, 2009-2016

Sociaaleconomische categorie	jaar	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
	x 1								
Totaal	%	6000	7000	7200	6600	6900	7000	7200	7600
Werkzaam		10	9	9	7	6	4	4	5
Ontvanger uitkering sociale voorziening		72	72	72	73	76	80	83	83
Ontvanger overige uitkering		9	9	9	9	9	8	7	5
Schoolgaand/studerend		1	1	1	1	1	1	1	1
Overig zonder inkomen		9	9	8	10	9	7	6	5

Bron: CBS, SSB

Tevens is de sociaaleconomische positie van de daklozen nagegaan op basis van de situatie binnen een heel jaar. Daarbij is onderzocht of een dakloze binnen het desbetreffende jaar werkzaam is geweest. Dat resulteert in hogere aandelen ten opzichte van de situatie indien louter naar de situatie in januari wordt gekeken. Dit heeft gevolgen voor de aandelen dat een uitkering of helemaal geen inkomen heeft: deze worden kleiner. Echter de trend die naar voren kwam uit tabel 3.1.2 – een afname van de het aandeel werkzamen en van de groepen met een overige uitkering en zonder inkomen, en een toename van het aandeel met een sociale voorziening – zien we ook indien de sociaaleconomische categorie status op jaarbasis wordt vastgesteld (Tabel 3.1.3).

Uit nadere analyses blijkt dat als de sociaaleconomische categorie separaat bekeken wordt voor de drie opleidingsniveaus, dat de toename van het aandeel dat een bijstandsuitkering ontvangt, vooral geldt voor de middelbaar en hogeropgeleiden en minder voor de laagst opgeleiden. Kennelijk is er een groep daklozen die hoger opgeleid is en in toenemende mate gebruik maakt van sociale voorzieningen. Dit kan te maken hebben met de conjunctuur; de toename is te zien tot en met 2013, toen ook de economische crisis op zijn einde liep. Het is aannemelijk dat de daklozen die nog werkzaam waren, vaak ook de wat hoger opgeleiden, tijdens de crisisjaren hun baan kwijtraakten en afhankelijk werden van de bijstand. Een andere ontwikkeling die hier ook een rol kan spelen, is dat de middelbaar opgeleiden qua profiel steeds meer op laagopgeleiden gaan lijken. Dit werd recentelijk nog geconstateerd in een studie van de WRR (Engbersen, Snel en Kremer, 2017).

Tabel 3.1.3. Sociaaleconomische categorie op jaarbasis en gemiddeld persoonlijk (jaar)inkomen op 1 januari, 2009-2016

Sociaaleconomische categorie	Jaar							
	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Totaal	x 1							
w.v.	%							
Werkzaam	13	15	12	10	8	7	7	9
Ontvanger uitkering sociale voorziening	69	68	72	75	77	78	80	80
Ontvanger overige uitkering	9	9	9	9	8	7	6	5
Schoolgaand/studerend	1	2	2	1	2	1	2	2
Overig zonder inkomen	4	3	2	3	3	2	2	2
Onbekend	4	2	3	2	2	4	3	2
Gemiddeld persoonlijk inkomen	x 1 euro							
Totaal	10.500	10.800	11.900	11.800	11.800	12.100	12.100	12.300
w.v.								
Werkzaam	13.600	14.500	17.100	18.300	17.300	17.800	18.500	18.100
Ontvanger uitkering sociale voorziening	9.400	9.300	10.400	10.400	10.600	11.100	11.100	11.400
Ontvanger overige uitkering	16.200	17.200	17.800	17.800	18.800	18.800	18.600	19.300
Schoolgaand/studerend	6.000	6.100	6.900	6.800	8.200	7.400	8.800	8.000
Overig zonder inkomen	0	0	0	0	0	0	0	0
Onbekend	-	-	-	-	-	-	-	-

Bron: CBS, SSB

¹ voor 2008 en 2009 inkomen van voorgaande jaar; vanaf 2011 inkomen van betreffende jaar

Het gemiddeld persoonlijk inkomen van de waargenomen daklozen in de registraties ligt in 2009 op 10,5 duizend euro per jaar en vanaf 2011 is dit ongeveer 12 duizend euro per jaar. Het ligt voor de hand dat dit voor de werkzame mensen hoger is dan voor de mensen met een sociale voorziening en scholieren. Dat het gemiddelde inkomen voor mensen met een overige uitkering hoger ligt, komt doordat het hierbij onder meer om WW-uitkeringen gaat, die gebaseerd zijn op het laatst verdiende loon.

In tabel 3.1.4. is voor de verschillende peilmomenten weergegeven wel deel van de populatie deel uitmaakte van een of meer persoonshuishouden en wat de percentielscore was van het gestandaardiseerd huishoudensinkomen en het gemiddeld besteedbaar huishoudensinkomen op jaarbasis voor de verschillende soorten huishoudens (zie voor begrippen ook kader).

Te zien is dat per registratiemoment ruim 90 procent van de daklozen deel uitmaakt van een eenpersoonshuishouden. Slechts 6 procent maakt deel uit van een meerpersoonshuishouden. Dit betekent dat de dakloze ingeschreven staat op een adres van een meerpersoonshuishouden. Dit betekent niet dat de dakloze daar ook daadwerkelijk verblijft. De gemiddelde percentielscore van de gestandaardiseerde inkomens is voor alle jaren 9 procent, wat wil zeggen dat de daklozen gemiddeld gezien behoren tot de laagste 9 procent laagste inkomens van de bevolking van Nederland. Dit betekent voor de daklozen in 2009 een gemiddeld besteedbaar huishoudensinkomen van bijna 9 duizend euro oplopend tot bijna 11 duizend euro in 2016.

Bij de eenpersoonshuishouden is het de percentielscore logischerwijs lager (7 a 8) dan bij de meerpersoonshuishouden (24 tot 27 over de jaren). Ook als men in een meerpersoonshuishouden staat ingeschreven, dan behoort het inkomen van die huishouden gemiddeld tot het laagste kwart van alle inkomens in Nederland in het desbetreffende jaar.

Tabel 3.1.4. Daklozen naar type huishouden, gemiddelde percentielscore gestandaardiseerd huishoudensinkomen en gemiddeld besteedbaar huishoudensinkomen¹

Type huishouden	jaar	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Totaal	x 1	6000	7000	7200	6600	6900	7000	7200	7600
w.v.	%								
Eenpersoonshuishouden		90	93	92	92	92	91	92	92
Meerpersoonshuishouden		6	5	5	5	5	5	5	6
Onbekend		4	2	3	2	2	4	3	2
Gemiddelde percentielscore gestandaardiseerd inkomen	x 1								
Totaal		9	9	9	9	9	9	9	9
w.v.									
Eenpersoonshuishouden		7	8	8	8	8	8	8	8
Meerpersoonshuishouden		26	28	24	26	26	27	27	24
Onbekend		-	-	-	-	-	-	-	-
Gemiddelde besteedbaar huishoudensinkomen	x 1 euro								
Totaal		8.900	8.900	9.700	9.800	9.700	10.200	10.400	10.600
w.v.									
Eenpersoonshuishouden		7.900	8.100	8.800	8.900	8.700	9.200	9.400	9.600
Meerpersoonshuishouden		23.600	25.000	24.000	25.300	26.000	27.400	27.400	26.800
Onbekend		-	-	-	-	-	-	-	-

Bron: CBS, SSB

¹ voor 2009 en 2010 inkomen van voorgaande jaar; vanaf 2011 inkomen van betreffende jaar

Persoonlijk inkomen

Dit omvat het totaal van inkomen uit arbeid, inkomen uit eigen onderneming, uitkering inkomensverzekeringen en uitkering sociale voorzieningen (m.u.v. kinderbijslag en kindgebonden budget). Premies inkomensverzekeringen (m.u.v. premies voor volksverzekeringen) zijn hierop in mindering gebracht.

Besteedbaar inkomen

Het bruto-inkomen verminderd met betaalde inkomensoverdrachten, premies inkomensverzekeringen, premies ziektekostenverzekeringen en belastingen op inkomen en vermogen.

Toelichting

Betaalde inkomensoverdrachten bestaan uit overdrachten tussen huishoudens zoals alimentatie betaald aan de ex-echtgeno(o)t(e).

Premies inkomensverzekeringen betreffen premies betaald voor sociale verzekeringen, volksverzekeringen en particuliere verzekeringen in verband met werkloosheid, ziekte en arbeidsongeschiktheid en ouderdom en nabestaanden.

Gestandaardiseerd inkomen

Het besteedbaar inkomen gecorrigeerd voor verschillen in grootte en samenstelling van het huishouden.

Toelichting

Deze correctie vindt plaats met behulp van equivalentiefactoren. In de equivalentiefactor komen de schaalvoordelen tot uitdrukking die het gevolg zijn van het voeren van een gemeenschappelijke huishouding. Met behulp van de equivalentiefactoren worden alle inkomens herleid tot het inkomen van een eenpersoonshuishouden. Op deze wijze zijn de welvaartsniveaus van huishoudens onderling vergelijkbaar gemaakt. Het gestandaardiseerd inkomen is een maat voor de welvaart van (de leden van) een huishouden

Percentielen

Alle huishoudens van Nederland van een bepaald jaar worden op basis van het inkomen gerangschikt van laag naar hoog en vervolgens ingedeeld in 100 gelijke groepen. Het eerste percentiel bestaat dan uit de 1 procent huishoudens met de laagste inkomens; het honderdste percentiel bestaat dan uit de 1 procent huishoudens met de hoogste inkomens.

Voornaamste inkomensbron van het huishouden

Indeling van huishoudens naar het inkomensbestanddeel met het hoogste bedrag, waarin de inkomensbestanddelen van alle leden van het huishouden worden samengeteld

Hypotheekschuld eigen woning

Hypotheekschulden in verband met de eigen woning.

Dit betreft de stand van de schuld waarover rente is verschuldigd.

Opgebouwde tegoeden voor de aflossing van de hypotheek via kapitaalsverzekeringen, spaar- en beleggingshypotheek en dergelijke kunnen niet worden waargenomen en zijn derhalve niet in mindering gebracht.

Overige schulden

Schulden voor consumptieve doeleinden, de financiering van aandelen, obligaties of rechten op periodieke uitkeringen en de financiering van schulden voor de tweede woning of ander onroerend goed. Gegevens over bijvoorbeeld creditcardschulden, schulden bij webwinkels, huurschulden en betalingsachterstanden zijn niet bekend in dit register en hierin dus niet meegenomen.

Sociaaleconomische categorie

Om de sociaaleconomische categorie te bepalen wordt gekeken wat de voornaamste inkomensbron van een persoon is in een periode (jaar of maand). Scholieren/studenten die geen inkomsten hebben of minder inkomsten hebben dan de lage inkomensgrens voor een alleenstaande, worden als schoolgaand getypeerd. Er wordt een onderscheid gemaakt tussen: werkzaam, (werknemer, ondernemer), ontvanger uitkering sociale voorziening (bijstandsuitkering, uitkering overige sociale voorzieningen), ontvanger overige uitkering (o.a. uitkeringen werknemersverzekeringen), schoolgaand (scholier/student) en overig zonder inkomen.

3.1.3 Schulden

De cijfers over schulden worden sinds 2011 goed in beeld gebracht door het CBS. Uit de beschikbare cijfers kan opgemaakt worden dat hypotheekschulden nagenoeg niet voorkomen bij de daklozen. Wel is er bij ongeveer dertig procent sprake van beperkte schuldbedragen tot 1 000 euro. Rond een tiende van de daklozen heeft wat hogere schulden van tussen de 1 000 en 10 000 euro en bij 5 a 6 procent is de schuld 10 000 euro of hoger (Tabel 3.1.5).

Tabel 3.1.5. Schulden daklozen, 2011-2016

	jaar	2011	2012	2013	2014	2015	2016
	x 1						
Totaal		6800	6300	6600	6600	6800	7300
Hypotheekschuld							
0 euro		97	96	96	97	97	97
Tot 200.000 euro		1	1	1	1	1	1
200.000 euro of meer		0	0	0	0	0	0
onbekend		2	3	3	2	2	2
Overige schulden							
0 euro		55	54	52	51	52	51
1 tot 1.000 euro		29	28	30	30	30	29
1.000 tot 10.000 euro		9	10	11	11	12	12
10.000 euro of meer		4	5	4	5	5	6
onbekend		2	3	3	2	2	2

Bron: CBS, SSB

Nogmaals moet opgemerkt worden dat in de gepresenteerde cijfers over schulden een beperkt beeld gegeven van de schuldsituatie van daklozen. Zo wordt er geen rekening gehouden met betaalachterstanden, huurschulden of creditcardschulden. Bekend is verder dat daklozen vaak onderling geld uitlenen en schulden hebben openstaan (Van Doorn, 2002). Ook over deze onderlinge kredietverlening geven deze cijfers geen inzicht.

3.1.4 Duur van de dakloosheid/voorkomen op registraties

In tabel 3.1.6 staat de registratieduur weergegeven voor alle daklozen die in de periode 2009 tot en met 2016 in de registraties waargenomen werden.

Tabel 3.1.6. Registratieduur van de daklozen naar achtergrondkenmerken, 2009-2016

Kenmerken	Totale aaneengesloten registratieduur 2009-2016					
	Totaal	1 jaar	2/3 jaren	4 jaar of meer	Recidive	Sterfte
	x 1					
Totaal	29700	17200	6400	2400	2700	900
	%					
Geslacht	100	58	22	8	9	3
Man	100	56	22	8	10	3
Vrouw	100	66	19	7	5	3
Leeftijd bij eerste verschijnen						
18 t/m 29 jaar	100	67	20	4	9	1
30 t/m 49 jaar	100	54	22	10	10	3
50 t/m 64 jaar	100	55	22	9	6	9
Burgerlijke staat bij eerste verschijnen						
Ongehuwd	100	59	22	8	10	2
Gehuwd	100	63	21	5	8	3
Verweduwd	100	54	16	10	10	9
Gescheiden	100	56	22	9	7	6
Onbekend	100	21	14	37	22	6
Migratieachtergrond land						
Nederland	100	55	21	10	9	5
Overige westerse landen	100	57	22	9	8	4
Niet-westerse landen	100	61	22	6	10	2
Migratieachtergrond generatie						
Eerste generatie migratieachtergrond	100	59	22	7	10	2
Tweede generatie migratieachtergrond	100	62	22	6	9	1
Opleidingsniveau¹						
Laag	100	57	23	9	11	.
Middelbaar	100	64	22	6	8	.
Hoog	100	64	21	6	8	.
Landsdeel bij eerste verschijnen						
Noord-Nederland	100	54	21	12	10	4
Oost-Nederland	100	57	21	9	9	3
West-Nederland	100	59	22	7	9	3
Zuid-Nederland	100	62	18	6	8	5
Onbekend	100	49	23	13	12	3
Regio bij eerste verschijnen						
Vier grote gemeenten	100	57	22	9	9	4
Overige gemeenten	100	60	21	7	9	3
Onbekend	100	49	23	13	12	3

Bron: SI/VZ/CBS, SSB

¹ Het laatst bekende opleidingsniveau werd bepaald in 2016. Voor degenen die voor 2016 al overleden waren kon dat daardoor niet vastgesteld worden.

Het grootste deel van de daklozen, namelijk bijna 60 procent (17 200 daklozen) werd op 1 peilmoment werd waargenomen op een of meerdere van de registers. Dit betekent dat deze daklozen op het voorafgaande peilmoment of daarna niet in de registers aangetroffen werden. In de tussenliggende periode, dus vanaf 2 januari van het voorgaande jaar tot 31 december van het volgende jaar, kan deze dakloze op het register ingeschreven zijn geweest.

Ongeveer een vijfde van de daklozen werd in 2 of 3 opeenvolgende jaren aangetroffen in de registraties en zo'n 8 procent kwam op 4 of meer momenten terug in de registers. Bij bijna een tiende van de daklozen op de registratie in deze periode ging het om recidiverende daklozen, daklozen die meer dan 1 keer, maar niet op opeenvolgende peilmomenten werden waargenomen in de registraties.

Over de hele periode zijn 900 daklozen overleden; dat is 3 procent van het totaal aantal geobserveerde daklozen op de registraties in deze periode. Per jaar varieerde het aandeel overledenen van 0,7 tot ruim 1 procent. Dit ligt hoger dan in de algemene bevolking van Nederland (in de leeftijd van 15 tot 65 jaar); daarvan overleed in diezelfde periode jaarlijks ongeveer 0,2 procent

Daklozen vrouwen komen relatief vaak 1 keer voor in de registraties. Ook komen zij minder vaak dan dakloze mannen terug nadat zij 1 jaar niet aangetroffen werden in de registers. Eveneens worden jongeren relatief vaak maar 1 keer aangetroffen in de registers. Dat geldt ook voor de middelbaar en hoger opgeleiden. Mensen met een Nederlandse achtergrond worden juist relatief minder vaak 1 keer aangetroffen op de registraties. Zij komen ook wat vaker op 4 of meer achtereenvolgende peilmomenten terug in de registraties vergeleken met daklozen met een niet-westerse migratieachtergrond. Dit ligt enigszins voor de hand, omdat bij mensen met een migratieachtergrond de kans kleiner is dat zij vaker achter elkaar worden aangetroffen, doordat een deel van hen pas naar Nederland immigreerde in de loop van de onderzoeksperiode. Overigens moet hier opgemerkt worden dat hier alleen ingezetenen van Nederland worden meegenomen. Er kan geen uitspraak worden gedaan over de niet-ingezetenen.

Ook de daklozen in Noord-Nederland komen met 12 procent relatief wat vaker op 4 of meer achtereenvolgende peilmomenten terug. Bij de daklozen uit Zuid-Nederland is dat slechts 6 procent. Bij hen is het aandeel dan slechts 1 keer wordt aangetroffen in de registraties juist hoger dan bij de daklozen uit het Noordelijk deel van Nederland.

3.1.5 Kenmerken nieuwe instroom daklozen

Het ligt voor de hand dat de achtergrondkenmerken van de nieuw ingestroomde daklozen op de peilmomenten grotendeels overeenstemmen met de achtergrondkenmerken van de totale daklozenpopulatie op de registraties per peilmoment. En inderdaad is dat ook het geval. In Tabel 3.1.2 staan per peilmoment de achtergrondkenmerken van de daklozen weergegeven.

Er zijn enkele noemenswaardige percentages. Allereerst neemt het aandeel nieuw ingestroomde vrouwen over de jaren licht toe, van 14 tot 19 procent.

Verder is het aandeel nieuw ingestroomde jongeren over de gehele periode hoger dan het aandeel in de totaal geregistreerde populatie. Ligt dat daar op 17 en loopt op tot een kwart; bij de nieuwe instroom op de registraties is dit aandeel 28 tot 33 procent. Er is hier ook geen relatief sterke stijging in 2016. Ook is te zien dat bij de nieuwe instroom het aandeel in de hoogste leeftijdscategorie het laagste is. Kennelijk zijn daklozen als zij instromen in de registraties relatief jong. Instroom op hogere leeftijd (vanaf 50 jaar) komt relatief minder vaak voor.

De nieuwe instroom lijkt verder wat hoger opgeleid dan de totale groep daklozen; bij het aandeel middelbaar opgeleiden is dit gemiddeld over de jaren 33 procent. In 2016 is het 34 procent. Bij de totale groep geregistreerde daklozen nam dit aandeel toe van 24 tot 31 procent.

Tabel 3.1.7 Daklozen nieuw ingestroomd in de registraties naar achtergrondkenmerken, 2010-2016

Kenmerken	Totaal 2010-2016	jaar						
		2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
	x 1							
Totaal	23700	3900	3400	2900	3200	3300	3300	3800
	%							
Geslacht								
Man	83	86	85	83	82	83	82	81
Vrouw	17	14	15	17	18	17	18	19
Leeftijd op peilmoment								
18 t/m 21 jaar	4	3	4	4	5	4	3	5
21 t/m 29 jaar	26	24	24	26	26	28	27	28
30 t/m 49 jaar	53	56	57	53	53	51	52	48
50 t/m 64 jaar	17	16	16	17	16	17	18	19
Burgerlijke staat								
Ongehuwd	73	72	70	71	74	75	74	74
Gehuwd	7	6	6	7	6	6	7	7
Verweduwd	0	1	0	0	1	0	0	0
Gescheiden	20	20	22	20	19	19	18	18
Onbekend	0	1	1	1	0	0	0	0
Migratieachtergrond land								
Nederland	43	45	44	46	44	42	42	39
Overige westerse landen	10	10	9	9	10	10	10	10
Niet-westerse landen	47	45	47	45	46	48	48	51
Migratieachtergrond generatie								
Eerste generatie migratieachtergrond	39	40	40	37	37	37	38	40
Tweede generatie migratieachtergrond	19	15	15	17	20	21	20	21
Opleidingsniveau								
Laag	63	66	65	62	63	61	62	61
Middelbaar	33	30	31	33	33	35	34	34
Hoog	5	5	4	4	5	5	5	4
Landsdeel								
Noord-Nederland	10	9	10	12	12	9	10	10
Oost-Nederland	16	19	20	16	17	15	13	12
West-Nederland	62	61	59	61	61	62	64	67
Zuid-Nederland	9	8	8	8	8	9	10	9
Onbekend	3	2	3	2	2	5	3	2
Verblijfplaats								
Vier grote gemeenten (G4) ¹	42	37	38	41	43	42	45	48
Overige gemeenten	55	60	60	57	55	53	52	49
Onbekend	3	2	3	2	2	5	3	2

Bron: SVZ/CBS, SSB

¹ De vier grote gemeenten zijn Amsterdam, Rotterdam, Den Haag en Utrecht

3.2 Voorgeschiedenis nieuw ingestroomde daklozen op de registers

3.2.1 Sociaaleconomische categorie en inkomen

Allereerst wordt gekeken naar de sociaaleconomische categorie waar nieuw ingestroomde daklozen toe behoren (Tabel 3.2.1). Het beeld voor de nieuw ingestroomde daklozen op de peildata vanaf 2010 tot en met 2016 komt grotendeels overeen met dat van alle daklozen op de desbetreffende peilmomenten. Wel is er een toename te zien van het aandeel daklozen dat een sociale voorziening ontvangt van bijna 70 procent tot ongeveer 80 procent. Het aandeel werkenden en ontvangers van een overige WW-uitkering neemt wat af in deze periode. Te zien is verder dat 5 jaar voor de eerste instroom in de registraties het merendeel van de daklozen een sociale voorziening ontving (23 procent), een andere uitkering (8 procent) of helemaal geen eigen inkomen had (22 procent). Bij die laatste categorie kan het bijvoorbeeld gaan om thuiswonende niet schoolgaande jongeren of een van de partners in een paar, die zelf geen inkomen heeft. Verder zijn er 5 jaar voor het moment van eerste registratie logischerwijs ook aanmerkelijk meer scholieren en studenten.

Wat opvalt is dat de verdeling van de sociaaleconomische categorie 10 jaar voor de eerste instroom in de registraties, niet heel erg afwijkt van dat van 5 jaar voor het moment van eerste registratie. Dit betekent dat het merendeel van de daklozen ook langere tijd voor het voorkomen op de daklozenregisters niet werkzaam was.

Tabel 3.2.1. Sociaaleconomische categorie bij instroom registratie, 5 en 10 jaar daarvoor, 2010-2016

Sociaaleconomische categorie	jaar eerste instroom		2012	2013	2014	2015	2016
	2010	2011					
	x 1						
Totaal	3900	3400	2900	3200	3300	3300	3800
	%						
SEC januari van jaar eerste instroom							
Werkzaam	10	10	8	6	5	5	6
w.o. Deeltijdfactor>=0,80	6	5	4	2	2	2	2
Ontvanger uitkering sociale voorziening	69	71	71	74	81	82	81
Ontvanger overige uitkering	9	9	9	8	6	6	5
Schoolgaand/studerend	1	1	1	1	1	1	2
Overig zonder inkomen	10	9	11	9	7	5	6
SEC januari 5 jaar voor jaar eerste instroom							
Werkzaam	21	25	28	31	32	27	24
w.o. Deeltijdfactor>=0,80	13	15	16	18	18	16	14
Ontvanger uitkering sociale voorziening	30	26	23	21	18	20	22
Ontvanger overige uitkering	9	7	8	6	7	10	7
Schoolgaand/studerend	9	10	12	13	15	14	17
Overig zonder inkomen	23	25	23	22	20	21	18
Onbekend w.v.							
Immigratie in tussenliggende periode	5	5	5	5	5	6	7
Overige opvoer tussenliggende periode	3	2	2	2	3	3	4
SEC januari 10 jaar voor jaar eerste instroom							
Werkzaam	31	33	29	28	26	24	23
w.o. Deeltijdfactor>=0,80	.	24	20	19	18	15	15
Ontvanger uitkering sociale voorziening	21	19	19	18	18	17	16
Ontvanger overige uitkering	6	5	6	5	5	7	5
Schoolgaand/studerend	20	21	22	24	25	24	26
Overig zonder inkomen	12	12	14	15	14	17	17
Onbekend w.v.							
Immigratie in tussenliggende periode	10	9	9	8	9	10	11
Overige opvoer tussenliggende periode	1	2	1	2	2	2	2

Bron: CBS, SSB

Teruggekeken voor de nieuwe instroom naar de inkomenssituatie van 5 jaar voor de eerste registratie, dan blijkt ook daar dat men vanuit een relatieve situatie van armoede in de dakloosheid is beland (Tabel 3.2.2). Van de nieuwe instroom hoorde de daklozen tot de 9 procent huishoudens laagste inkomen. Vijf jaar voor de registratie behoorden deze personen gemiddeld tot het laagste inkomenskwartiel van de bevolking.

Tabel 3.2.2. Type huishouden, gemiddelde percentielscore inkomen en besteedbaar inkomen van nieuw ingestroomde daklozen in de registraties, in registratiejaar en 5 jaar daarvoor, 2010-2016

	Totaal	jaar						
Type huishouden	2010-2016	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Totaal	x 1							
	23700	3900	3400	2900	3200	3300	3300	3800
Type huishouden jaar van instroom	%							
Eenpersoonshuishouden	93	94	93	93	93	91	92	92
Meerpersoonshuishouden	5	3	4	5	5	5	5	6
Onbekend	3	2	3	2	2	5	3	2
Gemiddelde percentielscore gestandaardiseerd inkomen	x 1							
Totaal	9	9	9	9	9	9	9	9
Eenpersoonshuishouden	8	8	8	8	8	8	8	8
Meerpersoonshuishouden	27	29	24	27	27	29	31	25
Gemiddelde besteedbaar inkomen jaar van instroom	x 1 euro							
Totaal	9.800	8.200	9.500	9.600	9.600	10.200	10.500	10.800
Eenpersoonshuishouden	8.900	7.500	8.800	8.800	8.600	9.200	9.500	9.700
Meerpersoonshuishouden	27.200	26.300	25.200	25.800	27.100	28.900	29.500	27.200
Onbekend	-	-	-	-	-	-	-	-
Type huishouden 5 jaar voor instroom	%							
Eenpersoonshuishouden	41	46	42	43	38	38	38	38
Meerpersoonshuishouden	40	35	39	39	41	43	42	42
Onbekend w.v.								
Immigratie in tussenliggende periode	8	7	7	7	8	7	9	9
Overige opvoer in tussenliggende periode	12	13	12	11	13	12	12	11
Gemiddelde percentielscore 5 jaar voor instroom	x 1							
Totaal	26	25	25	25	26	28	27	24
Eenpersoonshuishouden	15	15	14	14	15	17	18	14
Meerpersoonshuishouden	35	37	35	35	35	36	34	33
Gemiddeld besteedbaar inkomen 5 jaar voor instroom	x 1 euro							
Totaal	20.600	18.100	18.500	19.300	20.900	22.600	22.300	22.700
Eenpersoonshuishouden	11.100	9.800	9.900	10.500	11.100	12.000	12.700	12.100
Meerpersoonshuishouden	29.400	28.000	26.800	27.900	29.200	31.300	30.100	31.700

Bron: CBS, SSB

3.2.2 Life events

Echtscheidingen

Van de nieuw ingestroomde daklozen was voorafgaand aan het jaar dat zij voor het eerst in de registratie instroomden 23 procent gescheiden. Voor 6 procent was dat korter dan 5 jaar geleden gebeurd. Bij 17 procent vond de scheiding langer dan 5 jaar geleden plaats.

Tabel 3.2.3. Echtscheidingen van nieuw ingestroomde daklozen, 2010-2016

Kenmerken	Totaal	jaar						
	2010-2016	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
	x 1							
Totaal	23700	3900	3400	2900	3200	3300	3300	3800
	%							
Scheiding voor eerste instroom in de registratie								
Niet gescheiden	77	75	74	75	78	78	78	80
<5 jaar geleden	6	7	7	7	6	6	6	4
5 jaar of langer geleden	17	18	19	18	16	16	16	16
Bron: SIVZ/CBS, SSB								

Bron: SIVZ/CBS, SSB

Baanverlies en sociaaleconomische categorie

In tabel 3.2.4 staat de verdeling van alle nieuw ingestroomde daklozen weergegeven. Daaraan is te zien dat van de nieuw instroom 7 procent nog werkt en ruim driekwart een sociale voorziening krijgt. Van degenen die vijf jaar geleden werkte, is dat in het jaar van instroom 12 procent. Het merendeel van degenen die die destijds werkzaam (ongeveer 70 procent) waren ontvangt in het jaar van instroom een uitkering. Op basis van de tabel kan geconcludeerd worden dat de verdeling van sociaaleconomische categorie voor de nieuwe instroom 5 jaar voor de instroom niet heel erg afwijkt van de verdeling op het moment van instroom. Als gekeken wordt naar verdeling van de nieuwe instroom voor de daklozen in verschillende sociaaleconomische categorieën van 10 jaar gelden (hier niet weergegeven), deze verdeling nauwelijks anders is.

Tabel. 3.2.4. Sociaaleconomische categorie van de nieuwe instroom (2010-2016) 5 jaar voor instroom

	Totaal	SEC januari 5 jaar voor jaar eerste registratie						
		Werkzaam	Ontvanger uitkering sociale voorziening	Ontvanger overige uitkering	Schoolgaand/ studerend	Overig zonder inkomen	Immigratie in tussenliggende periode	Overige opvoer in tussenl. periode ¹
Sociaaleconomische categorie								
	x 1							
Totaal 2010-2016	23700	6300	5400	1900	3100	5100	1300	700
	%							
Sociaaleconomische categorie eerste instroom								
Werkzaam	7	12	4	6	10	5	5	3
Ontvanger uitkering sociale voorziening	76	69	87	49	72	81	82	86
Ontvanger overige uitkering	7	11	2	41	1	3	1	2
Schoolgaand/studerend	1	1	0	0	7	1	2	0
Overig zonder inkomen	8	8	7	4	9	11	10	10

Bron: CBS, SSB

¹ Onder overige opvoer worden personen verstaan die in de tussenliggende periode administratief zijn opgenomen in de bevolkingsregisters van een gemeente op verzoek van de betrokkene. Deze opneming is niet het gevolg van geboorte, immigratie of vestiging van die persoon vanuit een andere gemeente in Nederland. Een administratieve opneming is meestal een hervestiging van een persoon die eerder administratief is afgevoerd en die verklaart nooit uit Nederland te zijn weggeweest. Administratieve afvoering betekent verwijdering van een persoon uit het gemeentelijk bevolkingregister van een gemeente nadat deze heeft vastgesteld dat de verblijfplaats van deze persoon niet bekend is, deze persoon niet bereikbaar is en waarschijnlijk geen inwoner meer is van een Nederlandse gemeente.

In Tabel 3.2.5 is andersom gepercenteerd, dus is de verdeling van sociaaleconomische categorie van de nieuw ingestroomde daklozen vijf jaar geleden te zien. Dit is gedaan voor het totaal aantal ingestroomde daklozen, maar ook per sociaaleconomische categorie daklozen op het moment van instroom. Voor het totaal aantal ingestroomde daklozen geldt dat 27 procent vijf jaar daarvoor nog werkzaam was.

Tabel 3.2.5. Sociaaleconomische categorie 5 jaar geleden voor de nieuw ingestroomde daklozen, 2010-2016

Sociaaleconomische categorie	Totaal	SEC januari 5 jaar voor jaar eerste registratie						
		Werkzaam	Ontvanger uitkering sociale voorziening	Ontvanger overige uitkering	Schoolgaand/studerend	Overig zonder inkomen	Immigratie in tussenliggende periode	Overige opvoer in tussenl. periode
	x 1	%						
Totaal 2010-2016	23700	27	23	8	13	22	5	3
Sociaaleconomische categorie eerste instroom								
Werkzaam	1700	44	11	6	18	16	4	1
Ontvanger uitkering sociale voorziening	17900	24	26	5	12	23	6	3
Ontvanger overige uitkering	1700	38	7	44	2	7	1	1
Schoolgaand/studerend	400	11	7	2	64	8	8	1
Overig zonder inkomen	1900	25	20	4	14	28	6	3

Bron: CBS, SSB

Van de daklozen die in het jaar van instroom een sociale voorziening hadden, was bijna een kwart (23 procent) 5 jaar daarvoor nog werkzaam. Dit geldt ook voor degenen die in het jaar van registratie geen inkomen ontvingen. Van degenen die in bij de instroom een andere uitkering ontvingen was vijf jaar geleden een iets hoger percentage werkzaam, namelijk 38 procent. Van degenen die op het moment van instroom op de registratie werk hadden, had 44 procent dat 5 jaar daarvoor ook. Als we 10 jaar terugkijken in de tijd (hier niet weergegeven), wijken deze percentages niet veel af. Ook hier blijkt weer uit dat de daklozen voor een groot deel uit een situatie komen waarin zij een uitkering ontvingen, of geen (eigen) inkomen hadden. Het maakt daarbij niet veel uit of 5 of 10 jaar teruggekeken wordt in de tijd.

GGZ- problematiek

De GGZ-problematiek kan alleen weergegeven worden voor de drie jaar voorafgaand aan de eerste instroom op de registraties vanaf 2012. Dit komt doordat de gegevens waar deze indicator grotendeels op gebaseerd is, namelijk gemaakte zorgkosten voor psychische problemen en een AWBZ-indicatie op basis van psychische problematiek, pas vanaf 2009 beschikbaar zijn. In Tabel 3.3.6 staan de gegevens voor de totale instroom in 2012 tot en met 2016 weergegeven en voor de peilmomenten vanaf 2012 apart.

Tabel 3.3.6. GGZ-problematiek in de drie jaar voorafgaand aan de eerste instroom, 2012-2016

	Totaal	jaar				
	2012-2016	2012	2013	2014	2015	2016
Kenmerken						
	x 1					
Totaal	16500	2900	3200	3300	3300	3800
	%					
GGZ-problematiek in 3 jaar voor peilmoment						
Geen GGZ-problematiek	54	47	50	54	56	61
GGZ-problematiek	46	53	50	46	44	39
Bron: SIVZ/CBS, SSB						

Bron: SIVZ/CBS, SSB

Iets minder dan de helft van de daklozen werd in de drie jaar voorafgaand van hun registratie geconfronteerd met GGZ-problematiek. Zij kregen een indicatie voor langdurige zorg op psychische gronden, en/of maakten zorgkosten in verband met psychische problematiek. Er lijkt over de jaren sprake te zijn van een dalende trend. Ging het in 2012 om 53 procent met deze problematiek, in 2016 was dit nog 39 procent. Waar dit mee te maken heeft is met de beschikbare cijfers niet vast te stellen.

3.3 Nieuwe daklozen?

De vraagstelling over of er nieuwe daklozen zijn waar te nemen op de registraties blijkt moeilijk te beantwoorden.

Of er bijvoorbeeld hele gezinnen op straat belandden in de loop van de onderzoeksperiode kon alleen beantwoord worden voor de daklozen waarvan we wisten dat zij ingeschreven stonden op adressen voor laagdrempelige opvang. Dit betreft slechts een beperkt deel van de daklozenpopulatie. Bovendien zijn er wellicht wel gezinnen dakloos geworden die vrijwel meteen, zonder dat zij op een van de registraties werden waargenomen, een andere vorm van maatschappelijke opvang kregen, zoals bijvoorbeeld residentiele opvang. Zoals reeds in de inleiding opgemerkt richt dit onderzoek zich op de feitelijk daklozen. De residentieel daklozen blijven buiten beschouwing. Als rekening houdend met deze beperkingen toch gekeken wordt naar het aandeel onder de daklozen op de registraties, dan van de daklozen die op de peilmomenten gebruik maken van laagdrempelige opvang, naar schatting 1 à 2 procent daar met minstens een minderjarig kind ingeschreven te zijn. Van de dakloze ouders van minderjarige kinderen die gebruik maken van deze opvang staat 2 tot 5 procent daar geregistreerd met minstens een kind.

Ook de vraag naar economisch daklozen blijkt lastig te beantwoorden. Het is niet met zekerheid vast te stellen of de daklozen zonder GGZ-problematiek in de drie jaar voorafgaand aan de eerste

instroom, niet toch psychische problematiek of verslavingsproblematiek hebben. Daarnaast is het zeer moeilijk vast te stellen of iemand door economische factoren in de dakloosheid belandde of die weg al grotendeels had afgelegd en daardoor het werk verloor. Deze causaliteit is met de beschikbare gegevens niet vast te stellen. Daarnaast bleek een heel groot deel van de daklozen ook in het verleden uit een situatie van relatieve armoede te komen. Zij behoorden ook vijf jaar voor hun instroom al tot het percentage met relatief de laagste inkomens. Velen ontvingen 5 of 10 jaar voor de instroom in de registraties ook al een uitkering, hadden geen eigen inkomen, studeerden nog of gingen naar school. De vraag of er over de jaren duidelijk een groeiende groep daklozen is die vanuit een relatief welvarende situatie in de dakloosheid belanden kan met de beschikbare cijfers daarover niet bevestigend beantwoord worden.

De vraag in hoeverre een echtscheiding in het recente verleden een katalyserend effect heeft gehad op de instroom in de dakloosheid is niet goed te beantwoorden door het lage percentage (6 procent) van de daklozen dat recent (binnen vijf jaar) voor hun instroom in de registratie een scheiding meemaakte.

4. Samenvatting en conclusies

Per vraagstelling wordt hieronder een aantal conclusies getrokken.

Hoe is de groep daklozen samengesteld en zijn er ontwikkelingen in de samenstelling over de jaren?

Het gaat bij de daklozen op alle peilmomenten om meer mannen dan vrouwen, het merendeel is ongehuwd en een lager percentage (ongeveer een vijfde) is gescheiden. Het aandeel jongeren is relatief hoog en neemt in 2016 wat toe. Een relatief groot deel verblijft in een van de grote steden en in het westen van het land. Het merendeel van de daklozen is middelbaar of laagopgeleid. Het aandeel hoogopgeleiden is onder de daklozen sterk ondervertegenwoordigd. Het aandeel middelbaar opgeleiden is over de jaren enigszins toegenomen, ten koste van het aantal laagopgeleiden.

Het merendeel van de daklozen ontvangt een uitkering; een sociale voorziening of een andere uitkering. Dit neemt over de jaren toe van ruim 70 procent tot wat meer dan 80 procent in 2016. In 2009 is ongeveer een tiende van de daklozen werkzaam. Dat aandeel is in 2016 gehalveerd.

Het gemiddeld persoonlijk inkomen van de geregistreerde daklozen ligt in 2009 op 10,5 duizend euro per jaar en vanaf 2011 is dit gemiddeld ongeveer 12 duizend euro per jaar. Zo'n negen op de tien daklozen maakt deel uit van een eenpersoonshuishouden. Slechts 6 procent behoort tot een meerpersoonshuishouden. Daklozen gemiddeld gezien behoren tot de laagste 9 procent laagste inkomens van de bevolking van Nederland. Dit betekent voor de daklozen in 2009 een gemiddeld besteedbaar huishoudensinkomen van bijna 9 duizend euro, oplopend tot bijna 11 duizend euro in 2016. Ook als men in een meerpersoonshuishouden staat ingeschreven, dan behoort het inkomen van die huishoudens gemiddeld tot het laagste kwart van alle inkomens in Nederland in het desbetreffende jaar. Hypotheekschulden komen nagenoeg niet voor bij de daklozen. Wel is er bij ongeveer dertig procent sprake van beperkte schuldbedragen (tot 1 000 euro), heeft een tiende van de daklozen wat hogere schulden van tussen de 1 000 en 10 000 euro en bij 5 a 6 procent is de schuld 10 000 euro of hoger.

Ongeveer 60 procent van daklozen komt slechts op 1 peilmoment voor op de registers. Ongeveer een vijfde van de daklozen werd in 2 of 3 opeenvolgende jaren aangetroffen in de registraties en 8 procent kwam op 4 of meer achtereenvolgende momenten terug in de registers. Bij bijna een tiende van de daklozen op de registratie in deze periode ging het om recidiverende daklozen. Zij worden meerdere malen aangetroffen, maar niet op achtereenvolgende peilmomenten. Daklozen vrouwen, jongeren,

middelbaar en hoger opgeleiden worden relatief vaak 1 jaar aangetroffen in de registers. Mensen met een Nederlandse achtergrond worden juist relatief wat vaker op 4 of meer achtereenvolgende peilmomenten terug in de registraties vergeleken met daklozen met een niet-westerse migratieachtergrond. Dit ligt enigszins voor de hand, omdat bij mensen met een migratieachtergrond de kans kleiner is dat zij vaker achter elkaar worden aangetroffen, doordat een deel van hen pas naar Nederland immigreerde tijdens de onderzoeksperiode. Ook de daklozen in Noord-Nederland komen relatief wat vaker op 4 of meer achtereenvolgende peilmomenten terug. Bij de daklozen uit Zuid-Nederland is het aandeel dan slechts 1 keer wordt aangetroffen in de registraties juist relatief wat hoger.

Het beeld voor de nieuw ingestroomde daklozen is vergelijkbaar met dat van de totale groep daklozen op de verschillende peilmomenten. Wel is het aandeel nieuw ingestroomde jongeren over de gehele periode hoger dan het aandeel in de totaal geregistreerde populatie. Er is hier geen sterke stijging van het aandeel jongeren in 2016. Daklozen zijn als zij instromen in de registraties relatief jong. Instroom op hogere leeftijd (vanaf 50 jaar) komt relatief minder vaak voor. De nieuwe instroom lijkt verder wat hoger opgeleid dan de totale groep daklozen.

Voorgeschiedenis van de nieuw ingestroomde daklozen op de registratie

Verwacht werd dat de voorgeschiedenis van daklozen gekenmerkt wordt door een aantal specifieke life events, al dan niet in combinatie, zoals een inkomensdaling, baanverlies, een hoog aandeel scheidingen en ook bij het merendeel ernstige psychische problematiek. Deze verwachtingen worden niet allemaal door de resultaten bevestigd. Wat de inkomensdaling en de sociaaleconomische voorgeschiedenis betreft, blijken de meeste daklozen al uit een toestand van relatieve armoede in de dakloosheid te zijn geraakt. Zij behoorden ook 5 jaar voor hun instroom op de registers al tot de huishoudens met de laagste inkomens. Ook baanverlies kwam niet veelvuldig voor alvorens men dakloosheid belandde. Dit kwam eenvoudigweg doordat het merendeel van de daklozen geen werk had, maar reeds afhankelijk was van een uitkering of zelf geen inkomen had maar deel uitmaakte van een paar waarvan de partner inkomsten had.

Scheidingen vonden slechts bij een minderheid van 6 procent recent voor het instromen in de daklozenregistratie plaats. In totaal ging er bij ruim een vijfde een scheiding vooraf aan het moment van toetreden tot de daklozenregistraties. Bij 18 procent vond de echtscheiding meer dan vijf jaar voor de instroom op de registratie plaats.

Psychische problematiek, hier geoperationaliseerd als GGZ-problematiek en gebaseerd op zorgkosten voor psychische problemen of een AWBZ-indicatie op psychische gronden, kwam gemiddeld bij iets minder dan de helft van de nieuw ingestroomde daklozen voor en nam af van iets meer dan de helft in 2012 tot bijna 40 procent in 2016. Waar dit mee samenhangt is niet af te leiden uit de gegevens.

Nieuwe daklozen?

Het identificeren van groepen nieuwe daklozen bleek niet eenvoudig. Complete gezinnen werden in beperkte mate aangetroffen op de opvangadressen; zo 1 a 2 procent van de daklozen op opvangadressen stond daar met een of meerdere kinderen geschreven en bij de dakloze ouders van minderjarige kinderen die gebruik maken van de opvang gaat het om een iets hoger percentage van 2 tot 5 procent.

De vraag of er over de jaren duidelijk een groeiende groep daklozen is die vanuit een relatief welvarende situatie in de dakloosheid belanden kan met de beschikbare cijfers daarover niet bevestigend beantwoord worden. De meeste daklozen komen zoals hiervoor reeds werd geconstateerd uit een situatie die reeds gekenmerkt werd door relatieve armoede en het ontvallen van een sociale voorziening, een uitkering of helemaal geen eigen inkomen.

Of echtscheidingen de gang naar de dakloosheid versneld hebben, is ten slotte door het lage aandeel echtscheidingen recent voor de instroom in de registers niet vast te stellen.

Slotconclusie

Concluderend kan gesteld worden dat de groep daklozen in Nederland zich kenmerkt door een relatief groot aandeel mannen, laagopgeleiden en niet westerse-allochtonen. Het grootste deel van de daklozen is ongehuwd en verblijft in een van de vier grote steden. De voorgeschiedenis van de daklozen kenmerkt zich door een relatieve situatie van armoede; daklozen komen uit huishoudens met de laagste inkomens en het merendeel was reeds afhankelijk van een uitkering. Ook had ongeveer de helft recent voor instroom op de daklozenregistraties GGZ-problematiek.

Hoewel de resultaten uit onderhavig onderzoek meer cijfermatig inzicht bieden in de populatie daklozen en hun achtergrond, bieden de bevindingen ook aanknopingspunten voor verder verdiepend onderzoek. Te denken valt aan meer inzicht in de duur van de dakloosheid, zoals hoe daklozen die minder dan 1 jaar dakloos zijn zich onderscheiden van degenen die een langere tijd dakloos zijn. Ook de jongere groep daklozen kan nader bekeken worden om meer uitspraken te kunnen doen over deze voor beleid en hulpverlening zeer relevante doelgroep. En een derde onderzoekslijn betreft de criminaliteitscijfers, zoals welk deel van de daklozen in de onderzoeksperiode geregistreerd werd als verdachte van een misdrijf.

Referenties

Bommeljé, Y. (2015/2016). Explosieve toename vermijdbare daklozen. De onvoorziene gevolgen van de kostendelersnorm. Sociaal Bestek, december 2015/januari 2016.

CBS StatLine (2016) Daklozen; persoonskenmerken.

<http://statline.cbs.nl/Statweb/publication/?VW=T&DM=SLNL&PA=80799ned&D1=a&D2=a&D3=a&HD=150303-1405&HDR=T,G2&STB=G1>

CBS (2018) Daklozen van 18 tot 65 jaar naar leeftijd, peildatum 1 januari 2016 (maatwerk).

<https://www.cbs.nl/nl-nl/maatwerk/2017/51/daklozen-van-18-tot-65-jaar-naar-leeftijd>

CBS (2010, 2 december) 17 van de 10 duizend Nederlanders dakloos. CBS nieuwsbericht.

<https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2010/48/17-van-de-10-duizend-nederlanders-dakloos>

CBS (2013, 23 december) 27 duizend daklozen. CBS nieuwbericht. <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2013/52/27-duizend-daklozen>

CBS (2015, 4 maart) Stijging aantal daklozen lijkt voorbij. CBS nieuwbericht. <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2015/10/stijging-aantal-daklozen-likt-voorbij>.

CBS (2016, 3 maart). Aantal daklozen in zes jaar met driekwart toegenomen. CBS nieuwsbericht. <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2016/09/aantal-daklozen-in-zes-jaar-met-driekwart-toegenomen>

CBS (2016, 23 december). Dakloos: vaker jong en niet-westers.

<https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2016/51/dakloos-vaker-jong-en-niet-westers>

Coumans, M, M. Cruyff, P. G. M. van der Heijden, H. Schmeets, en J. Wolf (2010). Dakloos in Nederland. Bevolkingstrends, 2010/04. <https://www.cbs.nl/nl-nl/achtergrond/2010/52/dakloos-in-nederland>

Doorn, L. van (2002). Een tijd op straat. Een volgstudie naar (ex)daklozen in Utrecht (1993-2000). Nederlands Instituut voor Zorg en Welzijn/NIZW, Utrecht.

Engbersen, G., Snel, E. en M. Kremer (red.) (2017). De val van de middenklasse? Het stabiele en kwetsbare midden. Den Haag: WRR.

Bijlage 1

Tabel 1. Achtergrondkenmerken van bevolking van Nederland van 18 t/m 64 jaar, 2009-2016

Kenmerken	jaar							
	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
	%							
Geslacht	50	50	50	50	50	50	50	50
Man	50	50	50	50	50	50	50	50
Vrouw								
Leeftijd op peilmoment								
18 t/m 29 jaar	23	22	22	22	22	22	21	21
30 t/m 49 jaar	46	53	53	52	52	52	51	51
50 t/m 64 jaar	31	24	25	25	26	27	27	27
Migratieachtergrond land								
Nederland	87	87	86	86	86	86	85	85
Overige westerse landen	5	5	5	5	5	5	5	6
Niet-westerse landen	9	9	9	9	9	9	9	9
Opleidingsniveau (15 t/m 64 jaar)								
Laag	32	31	32	31	29	29	28	28
Middelbaar	41	41	41	41	42	41	41	41
Hoog	27	28	28	29	29	30	30	31
Burgerlijke staat								
Ongehuwd	38	40	41	42	42	43	44	45
Gehuwd	52	51	51	50	49	48	47	46
Verweduwd	1	1	1	1	1	1	1	1
Gescheiden	8	9	9	9	9	9	9	9

Bron: CBS, Statline